

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacræ Theologiæ Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiæ Ad Mentem Scoti Cvrsvs Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

Qvæst. 1. Quid sit causa exe[m]plaris, & ad quod genus causæ
exe[m]plaris, & ad quod genus causæ reduci debeat.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

calefactionem, quæ fit, quando aqua calida calefacit: tum quia nihil impedit quominus sic concurrat tanquam causa partialis: licet enim actus sit superioris ordinis, quia supernaturalis, hoc non impedit, quominus intellectus partialiter concurrat: nam eo ipso erit actus supernaturalis, & altioris ordinis quod requirat auxilium supernaturale in substantia, quantumvis procedat ab alia causa, quæ non sit supernaturalis.

CONCLUSIO I.

In quibus debet poni potentia obediens, & solis debet poni potentia obediens, quæ possunt habere actus circa aliquod obiectum naturaliter, circa quod possunt haberi ab iisdem potentiis actus perfectiores, quos naturaliter nequeunt habere; & in illis etiam quæ possunt producere aliquos effectus naturaliter aliquo modo, qui tamen alio modo ab ipsis possunt provenire quam naturaliter procedunt. Hæc est conformis principiis positis conclusione tertia: & patet quia nulla alia ratione potest colligi quod detur in vllis, quam in huiusmodi: in huiusmodi autem quod poni debeat, probatur tum exemplo intellectus, & potentia generatiuæ Virginis, quæ concurrebat ad organizationem corporis Christi in instanti, & etiam quia nihil impedit quominus in huiusmodi ponatur: nec hoc indiget meo iudicio alia meliori probatione.

Quod si queras, an illud auxilium quo compleri debeat potentia obediens, debeat esse intrinsecum illi, nec ne.

Respondetur posse esse intrinsecum, sicut de facto in fidelibus in quibus ponuntur intrinsece habitus supernaturales communiter, tanquam complementa intellectus & voluntatis in ordine ad actus supernaturales; & in Beatis, in quibus intrinsece ponuntur lumen gloriæ in ordine ad visionem beatificam, & habitus charitatis in ordine ad amorem beatificum. Vel etiam potest esse extrinsecum, ut ipsamet omnipotentia Dei in actu primo, & concursus specialis supplet defectum concursus compingit in intrinseci, sicut contingit in iis, qui per actus supernaturales disponunt se ad recipiendos habitus supernaturales: de quo fufius agi solet in Theologia: & sufficit modo pro principio ad utrumque probandum, quod non implicet utroque modo compleri potentiam illam, & quod de facto sic fiat, ut patet in exemplis allatis.

DISPUTATIO X.

De Causa Exemplari, Finali, & Instrumentali.

ONIVNGO in vnam disputationem omnes has Causas, quia pauca de iis consideranda sunt, & ad vitandam nimiam disputationum multiplicationem.

QVÆSTIO I.

Quid sit Causa Exemplaris, & ad quod genus causæ reduci debeat.

Quoad primam partem huius quæstionis, potissima difficultas est, an exemplar sit ipsamet cognitio, quam habet artifex agens exemplariter; an vero obiectum talis cognitionis: circa quam difficultatem communior sententia Thomistarum cum suo Doctore 1. p. q. 25. a. 1. est quod exemplar sit conceptus formalis seu cognitio artificis: quos sequitur Suarez disp. 25. met. Fonseca 7. met. c. 8. q. 2. Ruminus hic tract. 6.

Secunda sententia est quod exemplar sit conceptus obiectiuus, seu obiectum, quod intuetur artifex per cognitionem, dum operatur, & hoc vniuersaliter, tam in creatis, quam in Deo. Hanc tenet Doctor. 1. d. 35. quem præter suos communiter citatos à Mastro disp. 7. n. 1. sequitur Arriaga, disp. 8. s. 8.

Tertia sententia media asserit causam exemplarem creatam seu exemplar, quod respicit causam creatam, esse conceptum obiectiuum non formalem, causam vero exemplarem seu exemplar, quo vitur Deus, esse vel suam cognitionem, vel essentiam diuinam. Hæc est Molinae 1. p. q. 1. disp. 2. Vasquez disp. 71. 1. 2.

CONCLUSIO II.

Exemplar seu Idea est id, ad quod respicit causam efficiens, dum operatur, ut ad eius imitationem producat effectum. Hæc descriptio in re est communis & conuenit cum aliis, quæ adduci solent ex mente Philosophi & Doctoris.

Probatur autem quod sit bona, quia omni & soli conuenit, & sufficienter declarat naturam exemplaris seu ideæ, ut patet ex eius declaratione. Dicitur, ad quod respicit artifex seu causa efficiens dum operatur, quia in hoc conuenit cum fine, quia finem etiam respicit artifex. Dicitur, ut ad eius imitationem effectum producat, ut distinguatur à causa finali, quæ respicitur quidem ab efficiente, sed nō ad hunc finem. Hic quæri solet qua cognitione respici debeat exemplar: & communiter asseritur, quod cognitione intellectuali, unde tenetur solas causas efficiētes intellectuales uti exemplari in operando: sed tamen, quia experientia constat Simias ad imitationem actionum humanarum facere multa, potest dici, quod ad exemplariter perfecte agendum requiratur cognitio intellectualis: sed quod sufficiat cognitio sensitiua ad agendum exemplariter imperfecte; nec in hoc alia quæstio potest esse quam de nomine.

Quæri etiam solet ulterius, an causa agens per exemplar debeat esse causa libera. In quo etiam est alia quæstio de nomine, & mihi magis placet quod absolute, & simpliciter sit per accidens ad causam exemplarem, quod utens illa sit agens liberum nec ne, & quod sufficiat quod conetur effectum ad imitationem exemplaris sibi per cognitionem propositi producere. Dixi conetur producere effectum ad imitationem; quia non est necesse ut actu sic producat, quia posset fieri, quod propter imperitiam, aut defectum instrumentorum non posset producere effectum sic ut imitetur, & tamen ageret exemplariter; sufficit ergo quod conetur imitari exemplar dum operatur.

CONCLUSIO II.

Idea seu exemplar non est conceptus formalis, quam habet agens: sed conceptus obiectiuus, quem cognoscit conceptu formali. Hæc est secunda sententia contra primam, & tertiam.

Probatur primò ex Philosopho 7. met. text. 26. ubi ait sanitatem corporis procedere ex sanitate, quæ est in anima; sed sanitas quæ est in anima, id est, illa quam respicit medicus dum conatur restituere infirmo sanitatem, est causa exemplaris; & non est conceptus formalis; neque enim vllus vnquam vocauit conceptum seu cognitionem sanitatis sanitatem; sed est ipsamet sanitas obiectiua; ergo exemplar est conceptus obiectiuus non formalis.

Probatur secundo ratione, & confirmatur præcedens probatio: Illud est exemplar & idea operis faciendi, quod agens respicit & intuetur, dum operatur: sed patet experientia, quod non respiciat suam cognitionem, sed obiectum aliquod aliud; ergo illud obiectum quod est, quod vocamus conceptum obiectiuum, est exemplar.

Respondet Suarez, respicit ipsamet cognitionem per aliam cognitionem reflexam aliquando, quamvis quis id non aduertat: & aliquando per eandem ipsam cognitionem obiecti, quæ reflexa est supra seipsam.

4. Sed contra: præter quam quod gratis asserat cognitionem respici per aliam cognitionem quæ non aduertitur: si enim non aduertitur, ad quid deferuit, seu unde colligi potest quod habeatur talis cognitio: Præter, inquam, hoc, si nō daretur vlla alia cognitio reflexa formaliter, aut si ipsamet cognitio directa obiecti non esset virtualiter reflexa, sed sufficeret solum modo ad representandum obiectum, & sufficienter determinaretur agens ad producendum

Quid sit exemplar.

Quæ causa agit exemplariter.

An respiciat

Idea seu exemplar non est conceptus formalis, sed obiectiuus.

producendum talem effectum exemplariter, potius quam alium effectum: ergo tum haberet exemplar sibi propositum: sed non haberet aliud quam conceptum obiectum: ergo conceptus obiectiuus est exemplar, & non cognitio ipsius.

Deinde ulterius non tollit responsio *Suarij* vim rationis fundatæ in experientia, qua constat si quis reflectat supra se, dum agit exemplariter, non respici cognitionem, nec ad cognitionis similitudinem fieri effectum, sed respici obiectum cognitionis, & ad similitudinem eius produci effectum. Quod confirmatur exemplo *Pictoris*, qui sensibilibiter respicit ipsum prototypum, non vero cognitionem eius.

Obiectiones Aduersariorum tendentes ad probandum, quod exemplar diuinum, quo vitur Deas, sit conceptus formalis non obiectiuus, relinquo pro Theologia, quia Theologica sunt; quamuis etiam facile solui possint ex iis quæ hic dicuntur.

Obijcies primo. Si conceptus obiectiuus esset exemplar, vel esset ipsamet res, quæ facienda est, vel alia. Non primum: quia idem esset causa sui ipsius, & simile sibi: exemplar enim est causa exemplaris, & simile ipsi: non secundum, quia saltem sæpe artifex non habet aliud sibi propositum, quam ipsamet rem faciendam.

Respondeo exemplar esse obiectum cognitionis, quam dicunt aduersarij esse causam exemplarem, & fatentur haberi, quoties aliquid exemplariter fit: siue illud obiectum sit ipsa res facienda, siue non. Quod si illud obiectum sit alia res, quam quæ facienda est, tollitur tota difficultas obiectionis; si vero sit ipsamet res facienda, ut fatentur aduersarij sæpe contingere, tum dicendum, non esse absurdum, quod idem seipsum causet exemplariter, tum quia causa exemplaris est intentionalis, & non requirit existentiam realem causæ; nec est etiam absurdum, quod res exemplata producta à parte rei sit similis sibi ipsi, quatenus habet esse obiectiuum in intellectu: sicut idem homo, qui est hodie, dicitur similis sibi ipsi, ut fuit heri; quamuis hæc similitudo dicenda sit potius negatiua quam positiua, quia potissimum consistit in negatione dissimilitudinis, & non in positiua aliqua relatione reali, quia omnis relatio realis requirit extrema realiter distincta & existentia.

An artifex
respiciat rem
faciendam.

Et si quæras, an ipsa res facienda sit, quæ respicitur, tanquam exemplar ab artifice; an vero aliquid aliud obiectum.

Respondeo, si loquamur de Deo, qui est perfectissimum agens, exemplar ipsius esse eandem rem, quæ producitur, quia ipse sua cognitione infinita attingit omnia indiuidua, quatenus inter se distincta sunt; unde & potest vnum determinatum indiuiduum sibi proponere, dum agit, & illud ipsum conformiter producere: nec imaginabile est, quodnam aliud exemplar posset habere ad vnum indiuiduum potius quam aliud producendum, præter ipsummet indiuiduum, quod vult producere: de quo in Theologia fusius.

Si vero loquamur de causis secundis; respondeo ipsas nunquam habere ipsamet rem faciendam secundum propriam suam rationem numericam pro exemplari; quia non potest creatura vlla habere pro hoc statu cognitionem determinati indiuidui ipsius solius representationem; nec ad vnum indiuiduum consequenter præ omnibus aliis determinare potest; & certum est quod per quamcunque cognitionem, quæ de facto habetur de indiuiduo, possit æque representari aliud indiuiduum ita, ut nos non possemus discernere quodnam ex ipsis cognouimus primo; aut si successiue proponantur, an duo indiuidua posita nobis sint, an vero idem bis; & in hoc sensu verum est quod indiuidua non cognoscantur ut indiuidua pro hoc statu.

Obijcies secundo. Exemplar debet esse expressum rei exemplatæ seu productæ exemplariter & principium cognoscendi ipsam: sed hoc conuenit conceptui formali, non obiectiuo: ergo conceptus formalis est exemplar, non obiectiuus.

Respondeo, distinguendo maiorem quoad primam

partem: debet esse expressum ipsius, quatenus debet esse simile ipsi, transeat; alio modo, nego maiorem. Distinguo etiam maiorem pro secunda parte debet esse principium cognoscendi formale, id est ipsa cognitio eius, nego maiorem: principium cognoscendi obiectiuum, id est, obiectum quod determinat intellectum ad talem cognitionem, concedo maiorem; & conformiter ad hoc distinguenda est minor pro utraque parte, & neganda consequentia.

CONCLUSIO III.

7 Exemplar reduci debet ad genus causæ effectiua & non formalis. Hæc est *Doktoris* in 1. d. 8. cum suis & *D. Bon.* 3. d. 1. quos plures alij sequuntur contra *Albertum Magnum* & alios.

Exemplar
reduci de-
bet ad cau-
sam effici-
entem.

*Probat*ur: Causa efficiens ut sic diuiditur in causam naturalem, & artificialem: ergo sicut quidquid constituit ipsam in esse causæ naturalis, reduci debet ad causam efficientem; ita etiam quidquid constituit ipsam in esse causæ artificialis, debet ad causam efficientem reduci, & quidquid etiam habet similem rationem: sed exemplar vel constituit causam in esse causæ artificialis, vel certe similem habet rationem causandi, seu eodem modo reduci debet ad causam efficientem, ad quod constituit ipsam in esse causæ artificialis: ergo ad causam efficientem reduci debet.

Dices, artem constituere causam in esse causæ artificialis, non vero exemplar: ergo ex eo, quod causa artificialis sit species causæ efficientis, non sequitur, quod exemplar debeat reduci ad causam efficientem; sed solum requiritur quod ars ad illam reduci debet.

Contra primo, quia non est maior ratio, cur causa artificialis sit species causæ efficientis ut sic, quam causa exemplaris: ergo si ars ex eo, quod constituat causam artificialem, reduci debet ad causam efficientem, etiam exemplar, quia constituit causam exemplarem, similiter ad causam efficientem reduci debet.

Contra secundo, quia ars distinguitur ab exemplari penes hoc, quod ars sit principium vniuersale respiciens plures effectus, exemplar vero determinatur ad vnum: sed principium vniuersale, & particulare ad idem genus causæ reduci debent: ergo si ars reducit ad genus causæ efficientis, idem dicendum erit de exemplari, & idæa.

8 Obijcies: exemplar est forma: ergo potius debet dici causa formalis, quam efficiens.

Confirmatur: quia dat speciem effectui: sed quod dat speciem est formalis causa: ergo.

Respondeo distinguendo antecedens: est forma constituens causam exemplariter agentem in esse talis, sicut forma ignis constituit ignem in esse causæ efficientis naturalis, concedo antecedens, sed nego consequentiam: est forma effectus constituens ipsum intrinsece aut alio modo, quam quatenus determinat agens ad ipsum producendum, nego antecedens. Quod autem sic sit forma eius, non facit ad hoc ut reduci debeat ad causam formalem, quia aliàs forma ignis, quæ determinat ignem ad producendum alium ignem, reduci deberet ad causam formalem alterius ignis, quod est contra omnes.

Ad confirmationem similiter *Respondeo*, distinguendo antecedens: dat speciem ipsi, quatenus intrinsece constituit ipsum in tali specie, nego; quatenus determinat agens ad producendum ipsum in tali modo potius quam alio, concedo antecedens, & nego consequentiam: quia etiam forma ignis dat speciem ipsi producto, quatenus determinat ignem producentem ad producendum alterum ignem, qui producitur; & species intelligibilis talis determinat intellectum ad producendam talem cognitionem potius, quam aliam; ac consequenter dat ipsi speciem extrinsece, nec tamen aut forma ignis est causa formalis ignis producti, aut species intelligibilis causa formalis intellectionis. His tamen non obstantibus, si quis veller extendere causam formalem non solum ad formam intrinsecam, qua constituitur res in esse tali; sed ad formam extrinsecam, ad cuius similitudinem produceretur, posset dicere quod exemplar sit causa formalis rei, & fortassis aduersarij nihil aliud volunt in re.

Tt 2 CON

CONCLUSIO IV.

Quid sit actio causae exemplaris. **A**ctio, qua exemplar producit effectum, aut concurrat ad productionem, est ipsamet actio realis, qua causa efficiens exemplariter agens producit realiter effectum cum aduerentia ad exemplar. Hæc probatur primo, quia exemplar debet habere aliquam actionem, alias non esset causa in actu secundo: sed non habet causalitatem aliquam realem propriam sibi, & egredientem à se solo; tum quia illa esset superflua; tum quia non apparet huiusmodi influxus aliquis in causa exemplari: ergo aliam non habet præter assignatam in conclusione.

Probatur secundo, quia exemplar non habet aliam causalitatem circa effectum, quam quod maneat obiective coram agente, & quod sic manendo determinet causam ad producendum effectum talem potius quam alium: sed non determinat ipsum producendo aliquid in causa: ergo determinat ipsum, quatenus, eo posito, actio terminata ad talem effectum egreditur à causa, & consequenter actio illa est causalitas ipsius, quatenus procedit à causa respiciente exemplar.

Confirmatur hoc: quia forma ignis, qua constituitur ignis, in esse causæ naturaliter agentis, non habet aliam actionem præter illam realem, qua causa constituta per ipsam producit effectum: ergo nec exemplar, quo constituitur causa in esse causæ exemplariter agentis, habet aliam actionem præter illam, qua causa exemplariter agens producit effectum respiciendo exemplar.

10 Dices actionem realem illam non posse procedere ab exemplari, quia hoc non agit nisi intentionaliter: ergo vel nullam habet actionem, vel certe aliam distinctam ab illa.

Respondeo negando antecedens, ad cuius probationem dico actionem realem posse provenire partialiter à principio quo intentionaliter activo, modo addit aliud principium reale quo physice actuum; sicut contingit in proposito nostro, & maxime quando illa actio refunditur in principium illud solum, quatenus non procederet à causa efficiente, nisi respiciendo exemplar, sicut etiam contingit in proposito: unde reuera videtur quod actio illa nō dicat ordinem essentialem ad exemplar, quia non video cur eadem actio non posset esse in causa, quamvis exemplar non ageret, nec proponeretur: sed tum non esset actio exemplaris; quia ad hoc requiritur, ut egredietur ab agente respiciente exemplar, & volente effectum ad proportionem ipsius vel similitudinem producere; quare esse ab exemplari videtur esse denominatio extrinseca desumpta à respicientia exemplaris.

QVÆSTIO II.

Quid sit, & quoniamplex est causa finalis?

CONCLUSIO I.

Quid sit finis. **F**inis bene describitur esse id, cuius gratia aliquid fit, seu illud propter quod aliquid fit. Hæc est communissima, & patet, quia omni & soli convenit hæc descriptio, nec in ea aliquid deficit aut superfluit.

Dices: propter causam efficientem res fit, & propter revelationem aliquis credit, nec tamen causa efficiens est causa finalis, nec revelatio est finis fidei: ergo non valet prædicta descriptio.

Respondeo distinguendo antecedens: propter causam efficientem, & revelationem, id est, nisi esset causa efficiens aut revelatio, non fieret res, nec haberetur fides, concedo antecedens: propter causam efficientem aut revelationem ita, ut cedens aut faciens rem aliquam ordinet illam rem aut fidem ad revelationem aut causam efficientem, nego antecedens. Itaque quando dicitur, quod propter finem aut gratia finis aliquid fit, sensus est, quod id, quod fit, fiat ex amore finis; seu quod causa efficiens determinetur à fine amato ad illud faciendum, vel dirigendum in ordine ad finem: & hoc sufficit ad resolutionem questionis pro prima parte. Pro resolutione vero secundæ partis solum sunt proponenda & breviter examinanda aliquot principales divisiones finis.

11 Primo divisio est finis in finem cuius, & finem cui.

Finis cuius est; propter quem consequendum alicui, quis operatur: sic Deus est finis omnium operationum nostrarum bonarum, quas ad eum nobis promerendum eliciamus: & sic etiam sanitas est finis medicinæ, quia ad sanitatem infirmo procurandam quis applicat medicinam. *Finis cui est illud,* cui volumus & appetimus finem cuius, ut persona infirmi, cui desideramus sanitatem. Hic controuertitur, quisnam ex his finibus sit principalior: sed communis & vera resolutio est, utrumque esse principalem in suo genere, & neutrum esse finem alterius, quia neuter ordinatur ut medium ad acquisitionem alterius, licet finis cuius ordinetur, ut perfectio, ad finem cuius, & finis cui ordinetur, ut perfectibile, ad finem cuius; nec potest fieri quod finis cuius moueat, quin moueat finis cui; nec finis cui sine fine cuius.

Secunda divisio est finis cuius in finem efficiendum, & non efficiendum: finis efficiendus est, qui mouet ut producat ut parte rei, & talis est sanitas, quando deficit & applicantur remedia ad eius restitutionem: finis non efficiendus est ille, qui præsupponitur in esse, sed non coniungitur cum fine cuius; mouet autem efficiens ut procuret illam coniunctionem: talis est Deus, quando mouet nos ad procurandam beatificam possessionem eius. Vbi tamen aduertendum, quod non appetatur huiusmodi finis, quin simul appetatur aliquid non existens, nempe ipsamet consecutio seu adeptio eius.

13 Tertia divisio, est in finem obiectiuum, & formalem: finis obiectiuus est illud bonum, quod nobis aut aliis desideramus, ut Deus & sanitas: finis formalis est ipsamet acceptio seu consecutio talis boni. Ex his finibus uterque est principalis in suo genere, & neuter mouet, non mouente altero, atque adeo integrant vnum finem totalem cuius gratia.

Quarta divisio, est in finem operis, & finem operantis. *Finis operis* est, ad quem opus ex natura sua ordinatur, ut sanitas est finis ad quem extractio tanti sanguinis ordinatur. *Finis operantis* est ille quem intendit operans: ut si intenderet medicus procurans sanitatem lucrum suum aut detrimentum alterius, quod ex sanitate succedere posset, non vero bonum illius quem sanaret, istud lucrum esset finis sanitatis, quantum est ex parte operantis. Posset autem contingere ut idem esset finis operis, & operantis, quando scilicet operans intenderet illum finem, ad quem opus ex natura sua ordinatur.

Quinta divisio est finis cuius in finem vltimum, & non vltimum. *Finis vltimus* est, qui non ordinatur ad vltiorem finem, tanquam medium ad ipsum consequendum aut producendum. *Finis non vltimus* est, qui ad vltiorem finem ordinatur: v. g. si quis sumat potionem ad procurandam sanitatem, & desiderat ipsam sanitatem, ut ea mediante acquirat beatitudinem, sanitas erit finis respectu potionis, sed non vltimus, quia vltius ordinatur ipsamet sanitas ad ademptionem beatitudinis. Beatitudo autem est finis vltimus, quia non ordinatur vltius ad vltiorem finem, ut suppono. Sunt tamen, qui cum *Vasquez* negant finem non vltimum habere veram rationem finis, quia scilicet non mouet gratia sui, sed gratia finis vltimi, quo non mouente non moueret finis non vltimus. Probabilior tamen videtur sententia opposita, quam ex Doctore 4. d. 14. q. 2. colligit *Mastrinus*.

14 Ratio est, quia sufficit ad veram causam finalem, quod intentionaliter proposita moueat voluntatem ad applicandam media apta ad sui consecutionem seu productionem: sed hoc competit fini non vltimo, ut patet in exemplo allato: nam sanitas desiderata mouet ad summptionem potionis, ad quam summptionem ipsamet beatitudo non moueret secundum se, quia summptio potionis nullam habet proportionem cum beatitudine, nisi quatenus summptio potionis habet connexionem cum sanitate, quæ connexionem habet cum beatitudine. Nec refert, quod sanitas non moueret, nisi moueret beatitudo; hinc enim solum habetur, quod sanitas non habeat rationem finis vltimi; & sane sufficit, quod sanitas moueat ad summendam potionem ex suppositione, quod appetatur, sine appetere ab absque appetitu beatitudinis, siue non.

Dices